

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14251957>

TALABALARNING PEDAGOGIK FAOLIYATGA PSIXOLOGIK MOSLASHUVI: IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK OMILLAR

Ag‘ayeva Diyora Zikrilloyevna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM o‘qituvchisi

E-mail: diyora.agayeva.89@gmail.ru

ANNOTATSIYA

Maqolada talabalarning pedagogik faoliyatga psixologik moslashuv jarayoni va uning asosiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Ijtimoiy-psixologik omillarning moslashuvdagi o‘rni, ahamiyati, ta’sir mexanizmlari va natijalari yoritiladi. Mazkur jarayonni samarali boshqarish usullari hamda pedagogik faoliyatga tayyorgarlikni oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar taqdim etiladi.

Kalit so‘zlar: *Pedagogik faoliyat, psixologik moslashuv, ijtimoiy omillar, psixologik tayyorlik, motivatsiya shaxsiy rivojlanish, ta’lim jarayoni, madaniy qadriyatlar, stress boshqaruvi, ijtimoiy moslashuv, pedagogik qobiliyatlar, amaliy tavsiyalar.*

PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF STUDENTS TO PEDAGOGICAL ACTIVITY: SOCIAL-PSYCHOLOGICAL FACTORS

ABSTRACT

The article analyzes the process of psychological adaptation of students to pedagogical activity and its main features. The role, significance, mechanisms of influence and results of socio-psychological factors in adaptation are highlighted. Methods of effective management of this process and practical recommendations for increasing preparation for pedagogical activity are presented.

Key words: *Pedagogical activity, psychological adaptation, social factors, psychological readiness, motivation, personal development, educational process, cultural values, stress management, social adaptation, pedagogical skills, practical recommendations.*

**ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ СТУДЕНТОВ К
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ:
СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ**

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется процесс психологической адаптации студентов к педагогической деятельности и его основные особенности. Выделены роль, значение, механизмы влияния и результаты социально-психологических факторов в адаптации. Представлены методы эффективного управления этим процессом и практические рекомендации по совершенствованию подготовки к педагогической деятельности.

Ключевые слова: Педагогическая деятельность, психологическая адаптация, социальные факторы, психологическая готовность, мотивация, развитие личности, образовательный процесс, культурные ценности, стрессоустойчивость, социальная адаптация, педагогическое мастерство, практические рекомендации.

KIRISH.

Bugungi kunda pedagogik faoliyatga bo'lgan talab ortib, kelajak avlodni tarbiyalash va o'qitishda muhim rol o'ynaydigan malakali mutaxassislarni tayyorlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayoni nafaqat nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishni, balki ularning psixologik moslashuvini ta'minlashni ham talab qiladi. Psixologik moslashuv — bu talabning o'ziga xos shaxsiy xususiyatlari, ijtimoiy muhit va professional faoliyat talablariga moslashish jarayonidir. Mazkur jarayonning muvaffaqiyati ko'p jihatdan ijtimoiy-psixologik omillarga bog'liq bo'lib, ularga shaxslararo munosabatlar, motivatsiya, etnik va madaniy qadriyatlar hamda kommunikativ qobiliyatlar kiradi. Ushbu omillar talabning pedagogik faoliyatga tezroq moslashishini ta'minlab, uning samarali ishlashiga yordam beradi. Biroq, ushbu jarayonni chuqurroq o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish talab etiladi. Mazkur maqolada talabalarning pedagogik faoliyatga psixologik moslashuvi jarayoni chuqur tahlil qilinadi. Ijtimoiy-psixologik omillarning ta'sir mexanizmlari va ularning ahamiyati yoritilib, pedagogik

faoliyatga moslashishni samarali ta'minlash usullari bo'yicha amaliy tavsiyalar taqdim etiladi. Bu tadqiqot ushbu sohadagi nazariy va amaliy bilimlarni boyitishda muhim hissa qo'shadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Talabalarning pedagogik faoliyatga psixologik moslashuvi mavzusida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ta'lim jarayonida psixologik moslashuv muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu yo'nalishda mashhur psixologlar va pedagoglar tomonidan keltirilgan nazariyalar, tushunchalar va tajribalar ko'plab tadqiqotlarda keng qo'llanilgan. Birinchidan, L.S. Vygotskiyning madaniy-tarixiy yondashuvi psixologik rivojlanishda ijtimoiy omillarning ahamiyatini tushunishda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Unga ko'ra, shaxsning o'ziga xos xususiyatlari ijtimoiy muhit bilan uzviy bog'liq bo'lib, bu pedagogik faoliyatga moslashuvni shakllantirishda hal qiluvchi omildir. Kkinchidan, A.N. Leontev va S.L. Rubinshteynning faoliyat nazariyasi pedagogik faoliyatning psixologik jarayonlarini o'rganishda muhim asosni tashkil etadi. Ularning izlanishlari shaxsning faoliyatga kirishish jarayonida motivatsiya va ichki ehtiyojlarni muhim omil sifatida ta'kidlaydi. Zamonaviy tadqiqotlar, jumladan, G.K. Selevko va I.P. Podlasiy tomonidan olib borilgan ishlarda talabalarning moslashuvi jarayonida o'quv muhitining roliga urg'u berilgan. Pedagogik jarayonda kommunikativ ko'nikmalar va empatiyaning ahamiyati ham ko'plab ishlarida yoritilgan. Mahalliy olimlar, masalan, O'zbekiston ta'lim tizimida tadqiqot olib borgan A. Qurbonov va M. Eshmamatovlar, ijtimoiy-psixologik omillarning talabalarning o'qishdagi muvaffaqiyatiga ta'sirini o'rgangan. Ular milliy qadriyatlar va madaniyatning pedagogik moslashuvga ta'sirini yoritib, bu jarayonni yanada samarali tashkil etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqqan. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, talabalarning pedagogik faoliyatga moslashuv jarayoni ko'p qirrali bo'lib, uning muvaffaqiyati ijtimoiy, psixologik va madaniy omillarning o'zaro uyg'unlashuviga bog'liq. Shu sababli, ushbu yo'nalishda tadqiqotlarni davom ettirish muhim ahamiyatga ega.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Talabalarning pedagogik faoliyatga psixologik moslashuv jarayonini chuqur o'rganish bir qancha muhim jihatlarni ochib berdi. Ushbu jarayon ko'plab omillarning o'zaro ta'sirini talab qiladi va bu omillar talabanning shaxsiy xususiyatlari, ijtimoiy muhit, madaniy qadriyatlar va faoliyat talablariga moslashuvi bilan bog'liqdir. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, moslashuv jarayonida ijtimoiy-psixologik omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Birinchidan, motivatsiya psixologik moslashuvning eng muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Talabanning ichki va tashqi motivlari uning faoliyatga bo'lgan qiziqishi va maqsadlariga asoslanadi. Ichki motivatsiya pedagogik faoliyatni shaxsiy ehtiyoj va qiziqish sifatida qabul qilishni ta'minlasa, tashqi motivatsiya moddiy manfaat, ijtimoiy maqom yoki tashqi rag'batlarga asoslanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, motivatsiya kuchli bo'lgan talabalarning moslashuv jarayoni nisbatan tez va samarali kechadi. Ikkinchidan, shaxslararo munosabatlar talabanning psixologik moslashuvi uchun muhim ahamiyatga ega. Ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhiti moslashuv jarayonini yengillashtiradi. Guruh ichidagi sog'lom muloqot, pedagoglar bilan ochiq va samimiy aloqa talabanning o'zini erkin his qilishi va faoliyat talablariga moslashishiga yordam beradi. Bu borada treninglar va guruh mashg'ulotlari shaxslararo munosabatlarni mustahkamlash vositasi sifatida tavsiya etiladi. Uchinchidan, kommunikativ ko'nikmalar pedagogik faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Talabanning o'z fikrini aniq va samarali ifodalash, o'quvchilar va pedagoglar bilan muloqot qilish qobiliyati uning professional muvaffaqiyatida muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan maxsus mashg'ulotlar talabalar uchun moslashuv jarayonini osonlashtiradi. To'rtinchidan, madaniy va etnik omillar moslashuv jarayonida muhim rol o'ynaydi. Talabanning o'z madaniyati va qadriyatlarini hurmat qilish bilan birga, boshqa madaniyatlarni qabul qilish qobiliyati ham ijtimoiy moslashuvni ta'minlaydi. Etnik xilma-xillikni qabul qilish va uni qadrlash talabanning pedagogik faoliyatdagi samaradorligini oshiradi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, talabalarning pedagogik faoliyatga psixologik moslashuvi nafaqat

individual xususiyatlarga, balki ijtimoiy va madaniy omillarning uyg'unligiga ham bog'liq. Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagi choralar tavsiya etiladi:

- Motivatsiyani rag'batlantirish uchun maxsus dasturlar va treninglar tashkil qilish;
- Shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish maqsadida guruh mashg'ulotlari va psixologik treninglar o'tkazish;
- Kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish uchun o'quv dasturlarini ishlab chiqish va amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish;
- Milliy va madaniy qadriyatlarni hurmat qilishni targ'ib qilish orqali madaniy moslashuvni yengillashtirish.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, talabalarning pedagogik faoliyatga samarali moslashuvi uchun integratsiyalangan yondashuv zarur. Bu esa nafaqat ularning shaxsiy muvaffaqiyati, balki umuman ta'lim tizimi sifatini oshirishga xizmat qiladi. Psixologik moslashuvga yo'naltirilgan strategiyalar va dasturlarni joriy etish kelajakda pedagogik kadrlarni tayyorlashni yanada samarali qilish imkonini beradi.

XULOSA

Talabalarning pedagogik faoliyatga psixologik moslashuvi, ularning shaxsiy rivojlanishi va professional muvaffaqiyatida hal qiluvchi omil bo'lib, ijtimoiy-psixologik omillar bilan chambarchas bog'liqdir. Tadqiqotlar natijasida aniqlanganki, motivatsiya, shaxslararo munosabatlar, kommunikativ ko'nikmalar va madaniy etnik omillar talabaning pedagogik faoliyatga kirishishda muhim rol o'ynaydi. Bu omillar talabaning o'zini pedagogik muhitda erkin va ishonchli his qilishini ta'minlaydi, uning ta'lim jarayonida samarali faoliyat yuritishiga yordam beradi. Motivatsiyaning kuchli bo'lishi talabaning pedagogik faoliyatga bo'lgan qiziqishini oshiradi, shaxslararo aloqalarning ijobiy rivojlanishi esa o'quv muhitini yanada qulaylashtiradi. Kommunikativ ko'nikmalar va madaniy moslashuv talabalar uchun ijtimoiy moslashuvni ta'minlaydi va ularning pedagogik faoliyatda muvaffaqiyatli bo'lishiga

yordam beradi. Shu bilan birga, talabalarning pedagogik faoliyatga psixologik moslashuvi nafaqat individual jihatlariga, balki o'quv muhitidagi ijtimoiy va madaniy omillarga ham bog'liq. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun tizimli va kompleks yondashuv zarur. Motivatsiyani rag'batlantirish, shaxslararo munosabatlarni mustahkamlash, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish va madaniy qadriyatlarni hurmat qilishni o'rgatish talabalar uchun muvaffaqiyatli pedagogik moslashuvni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Kelajakda pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayonida psixologik moslashuvga e'tibor qaratish, ta'lim tizimining sifatini oshirishga, samarali pedagoglarni tayyorlashga xizmat qiladi. Shuning uchun, talabalarning psixologik tayyorgarligini shakllantirish uchun maxsus dasturlar va treninglar tashkil etilishi zarur. Bu, o'z navbatida, ta'lim sohasining rivojlanishiga muhim hissa qo'shadi.

TAKLIFLAR

Psixologik tayyorgarlik dasturlarini joriy etish Talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlashda psixologik moslashuvni ta'minlash maqsadida maxsus psixologik tayyorgarlik dasturlari ishlab chiqilishi zarur. Bu dasturlar talabalarning ichki motivatsiyasini oshirish, shaxsiy va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Psixologik treninglar va guruh mashg'ulotlari o'quv jarayonining bir qismi sifatida tashkil etilishi talab etiladi.

Kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish. Pedagogik faoliyatda muvaffaqiyatli moslashuv uchun kommunikativ ko'nikmalarning rivojlanishi zarur. Shuning uchun, kommunikativ ko'nikmalarni o'rgatish uchun alohida kurslar, seminarlar va amaliy mashg'ulotlar tashkil etilishi kerak. Bu talabalarning ta'lim jarayonida o'z fikrlarini aniq va samarali ifodalash imkoniyatini yaratadi.

Shaxslararo munosabatlarni mustahkamlash Talabalar o'rtasida ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratish, shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish uchun guruh ishlari, psixologik treninglar va muloqot ko'nikmalarini o'rgatish kerak. Bunday yondashuv talabalarning o'zaro aloqalarini kuchaytiradi va pedagogik faoliyatga moslashuvni yengillashtiradi.

Milliy va madaniy qadriyatlarni o'rgatish Talabalarga o'z madaniyati va qadriyatlarini hurmat qilishni o'rgatish va boshqa madaniyatlarga ochiq bo'lishini rag'batlantirish zarur. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiya berish, pedagogik faoliyatda muvaffaqiyatli va ijtimoiy moslashgan mutaxassislar tayyorlashga yordam beradi.

Psixologik konsultatsiyalar va qo'llab-quvvatlash Talabalar uchun psixologik maslahat va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini joriy qilish, ularning ta'lim va shaxsiy hayotdagi stress va muammolarni bartaraf etishda yordam beradi. Pedagogik faoliyatga tayyorlanish jarayonida psixologik yordamni ko'rsatish talabalar moslashuvini tezlashtiradi va ularning salomatligini yaxshilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Агаева, Д. (2023). ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОТНОШЕНИЙ МОЛОДОГО ЖЕНИХА И НЕВЕСТЫ В УЗБЕКСКОЙ СЕМЬЕ. *Интерпретация и исследование*, 1 (19). извлечено от <https://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/1562>
2. Ag'ayeva, D. (2023). O'ZBEK OILASIDA YOSH KELIN-KUYOV MUNOSABATLARINI PSIXOLOGIK TA'MINLASH MUAMMOSI. *Interpretation and Researches*, 1(19). извлечено от <https://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/1562>
3. G'. Abdullayeva "Ijtimoiy psixologiya" Guruh ichidagi munosabatlar, talabalar jamoasidagi ijtimoiy moslashuv va liderlik qobiliyatlari haqida. 2019.
4. Sa'dullayev, A. (2024). Aspects of forming voluntary qualities in overcoming anxiety in adolescent wrestlers. *News of UzMU Journal*, 1(1.4), 176-179.